

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ 5 КЛАСУ ГІМНАЗІЇ НА УРОКАХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Igor ГОРОШКІН, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу навчання іноземних мов Інституту педагогіки НАПН України

Сьогодні навчання іноземної мови набуває особливої актуальності, що зумовлено динамічними змінами економічних, політичних, соціальних, культурних умов життя, які спонукають до міжнародного співробітництва, модернізації економіки, політичного й міжкультурного діалогу. Прикметною ознакою української освіти є реалізація компетентнісного підходу, метою якого є формування в учнів низки компетентностей. Сформованість ключових компетентностей дає змогу людині орієнтуватися в сучасному світі, формує здатність особистості швидко реагувати на суспільні виклики, успішно спілкуватися в різних життєвих ситуаціях, у тому числі з носіями іноземних мов – представниками інших культур.

Проблеми реалізації компетентнісного підходу в освітньому процесі нової української школи стали предметом досліджень багатьох науковців. Навчально-методичний посібник «Дидактичні та методичні засади компетентнісно орієнтованого навчання іноземних мов у початковій школі», створений співробітниками відділу навчання іноземних мов Інституту педагогіки НАПН України, присвячено актуальним питанням компетентнісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів початкової школи. У ньому представлено результати наукових досліджень, що окреслюють основні тенденції розвитку змісту навчання іноземних мов. Автори пов'язують оновлення змісту навчання іноземних мов у закладах загальної середньої освіти передусім зі змінами в стратегічних напрямках розвитку сучасної школи, насамперед зі спрямуванням навчальної діяльності на вироблення в учнів необхідних життєвих ключових і предметних компетентностей, які в майбутньому давали б змогу випускникам комфортно почуватися в сучасному мультинаціональному та полікультурному світовому середовищі. Проте, попри значну кількість праць, присвячених різним аспектам реалізації компетентнісного підходу, не втрачає актуальності проблема формування ключових компетентностей учнів на уроках іноземної мови в 5 класі. Ця проблема ускладнюється тим, що в

чинних програмах з іноземних мов для 5 класу докладно не розписано особливості формування кожної з ключових компетентностей.

Аналіз змісту чинної програми з іноземних мов для 5 класу і для початкових класів та узагальнення його результатів дають змогу стверджувати про наступність і послідовність формування ключових компетентностей учнів початкової школи та 5 класу [4]. Концепція «Нова українська школа» визначає десять ключових компетентностей, що мають бути сформовані в здобувачів освіти [1]. У початковій школі було закладено підґрунтя для формування в учнів предметної та ключових компетентностей. Особливості формування ключових компетентностей в учнів п'ятого класу розкриємо докладніше.

Компонентами такої ключової компетентності, як *спілкування державною (і рідною в разі відмінності) мовами*, є вміння комунікативно доцільно використовувати українознавчий компонент у всіх видах мовленнєвої діяльності. Наголосимо, що в 5 класі на уроках іноземної мови державна мова майже не застосовується. Тому формування ціннісного ставлення, складниками якого є гордість учнів за свою країну, повага до її державних символів, мови та культури, формування потреби популяризувати Україну у світі засобами іноземної мови, а також готовність до міжкультурного діалогу, відбувається здебільшого шляхом застосування українознавчого компонента в усіх видах мовленнєвої діяльності. Передусім це можливе в межах тем «Харчування», де учні слухають, читають або розповідають про українські традиційні страви; «Подорож», учні ознайомлюються з цікавими природними та географічними об'єктами; «Рідне місто/село». Особливо цікавою вважаємо тему «Свята і традиції», при вивченні якої п'ятикласники розширюють відомості про святкування Різдва, Великодніх свят в Україні. Тож доходимо висновку, що означена компетентність згідно з вимогами чинної програми формується в учнів у межах тем «Харчування», «Подорож», «Рідне місто/село», «Свята і традиції», водночас зазначимо про необхідність збільшити кількість навчальних матеріалів, що

містять українознавчий компонент. Це можуть бути тексти про Україну, рідне місто (село) учнів, традиції, культуру, побут, історію тощо.

Ефективним інструментом формування такої ключової компетентності, як *спілкування державною (і рідною в разі відмінності) мовами*, є квізи (від англ. quiz) – своєрідна вікторина, що передбачає відповіді учнів на запитання українознавчої тематики.

Компетентність «Спілкування іноземними мовами» є водночас ключовою і предметною, формується на всіх уроках іноземної мови системно й послідовно, незалежно від тематики уроків, мовного інвентаря.

Математична компетентність формується під час вивчення іноземної мови ситуаційно в процесі розв'язування учнями комунікативних та навчальних проблем, що передбачає застосування логіко-математичного інтелекту. Наприклад, коли йдеться про час, кількість, конкретну дату, ціну, температуру повітря тощо. Крім того, учні застосовують числівники разом з іншою лексикою в настільних іграх.

Особливу роль в навчанні іноземної мови відводимо мовленнєвим ситуаціям, що передбачають моделювання життєвих ситуацій, застосування в мовленні числівників, наприклад «У крамниці», «У кав'ярні», «Вибір і купівля подарунка для друга (подруги)».

Основні компетентності в природничих науках формуються в межах теми ситуативного спілкування «Природа», під час засвоєння якої учні 5 класу ознайомлюються з погодою, природними явищами. Словниковий запас допомагає їм висловлювати враження від власних спостережень за природою, що дає змогу урізноманітнити тематику спілкування. У цьому контексті доречно використовувати мовленнєві ситуації, наприклад: «Відвідування зоопарку», «Пікнік», «Прогулянка лісом» тощо.

Інформаційно-цифрова компетентність формується шляхом реалізації відповідного набору мовленнєвих функцій. Означена компетентність формується системно під час навчання іноземної мови шляхом застосування інформаційних технологій, ігор, соціальних мереж, що є невід'ємним складником сучасного освітнього процесу.

Психологи доводять, що учні, народжені в ХХІ столітті, звикли користуватися комп'ютерами, ноутбуками, планшетами, смартфонами, тому залучення цих засобів в освітній процес є логічним і доцільним. Учні п'ятих класів мають достатній словниковий запас для того, щоб комунікувати іноземною мовою в інформаційному просторі. У мережі інтернет багато навчальних матеріалів, які учні можуть застосовувати самотійно. Аналіз змісту чинних підручників іно-

земних мов для 5 класу засвідчив, що всі вони мають аудіопідтримку, яка дає змогу учням сприймати іншомовне мовлення на слух, засвоювати нормативну вимову звуків. Окремі підручники містять покликання (QR-коди) на мультимедійні матеріали в інтернеті. Тож застосування смартфонів в освітньому процесі також сприяє формуванню означеної компетентності. Варто зазначити, що існує велика кількість мобільних додатків для навчання іноземних мов. Ці додатки містять різні види завдань, аудіо та графічні матеріали. Їх можна використовувати як на уроках, так і в самотійній позакласній роботі учнів. Застосування мобільних додатків сприяє збагаченню словникового запасу учнів, розвитку їхніх комунікативних умінь.

Компетентність *«Уміння вчитися упродовж життя»* передбачає формування в учнів умінь самотійно працювати з підручником, шукати нову інформацію з різних джерел та критично оцінювати її. Вони вже вміють самотійно працювати з підручником, робочим зошитом, намагаються шукати інформацію в різних джерелах, а також оптимально організовувати свій час і навчальний простір. Важливо в 5 класі допомогти учням не тільки організувати час і навчальний простір, а й об'єктивно оцінювати власні навчальні досягнення. Означена компетентність формується передусім у процесі поступового залучення учнів до самотійної роботи, а також постійного збагачення словникового запасу учнів. Тож доходимо висновку, що ця компетентність формується системно, незалежно від теми та змісту навчальних завдань.

Така ключова компетентність, як *ініціативність і підприємливість*, потребує сформованості вмінь ініціювати усну, писемну, зокрема онлайн, взаємодію іноземною мовою для розв'язання конкретної життєвої ситуації. На уроках іноземної мови доцільно спонукати п'ятикласників до презентування власних ідей та ініціатив, використовуючи комунікативно доречні мовні засоби. Уже в 5 класі учні мають усвідомити, що знання іноземної мови відіграє важливу роль для досягнення успішності, побудови вдалої кар'єри, фінансового успіху. Означена компетентність також формується системно, незалежно від теми та змісту навчальних завдань. Для її формування в процесі навчання іноземної мови доцільно застосувати мовленнєві ситуації, які моделюють різні життєві питання, як-от планування покупок, подорожі, розрахунок витрат на дозвілля тощо.

Соціальна та громадянська компетентності формуються повною мірою, передусім шляхом удосконалення вмінь п'ятикласників використовувати ефективні комунікативні стратегії для співпраці з однокласниками в парах, у групах;

застосовувати багатомовність для ведення міжкультурного діалогу. Необхідно пояснити учням, що для здійснення ефективної комунікації треба враховувати вплив слова на психічне здоров'я людини, відповідально застосовувати мовні засоби іноземної мови. Важливо враховувати й міжкультурний аспект спілкування.

Прикметною ознакою формування означеної компетентності вважаємо збільшення обсягів роботи в групах, колективних ігор, що передбачають розподіл учнів на команди, як-от: «Брейн-ринг», «Вікторина». Доцільним є й упровадження мозкового штурму, що спонукає до досягнення поставленої мети в результаті спільної праці учнів.

Крім того, у п'ятому класі учні потрапляють у нові для них умови навчання, вони звикають до нових учителів, вчать спілкуватися з незнайомими людьми, що значною мірою забезпечує формування цієї компетентності. З огляду на це вважаємо, що означена компетентність формується системно.

Обізнаність та самовираження у сфері культури потребує сформованих умінь використовувати мову для духовного, культурного й національного самовираження; дотримуватися культури мовлення, що є показником загальної культури особистості; послуговуватися етикетними конструкціями; висловлювати іноземною мовою власні почуття, переживання і судження. П'ятикласники, згідно з вимогами чинної програми, ознайомлюються з темами «Харчування» (національні страви), «Подорож» (загальні відомості про Україну та країну, мова якої вивчається), «Рідне місто/село» (основні історичні та культурні відомості), «Свята і традиції» (календар свят, традиції святкування в Україні та країні, мова якої вивчається), що сприяє усвідомленню учнями цінності культури для людини й суспільства. Зважаючи на це, можемо стверджувати, що означена компетентність формується системно.

Згідно зі змістом чинної програми, у п'ятому класі передбачено формування такої ключової компетентності, як *екологічна грамотність і здорове життя*. Наявні теми ситуативного спілкування «Харчування», «Природа», «Відпочинок і дозвілля», «Шкільне життя». Зазначимо, що під час вивчення теми «Природа» відбувається повноцінне формування означеної компетентності, під час опрацювання тем «Харчування», «Відпочинок і дозвілля», «Шкільне життя» можливе ситуаційне форсування компетентності за умови включення завдань, які містять відповідну лексику. Наприклад, відомості про здорове харчування, роль фізичної культури, тренувань, відпочинку, здоров'я людини, гігієну тощо.

Сьогодні важливо ознайомити учнів із такими екологічними проблемами, як «сміттєві острови в океані», зменшення популяції деяких видів тварин, шкідливі викиди в атмосферу, забруднення водойм, танення льодовиків тощо. Необхідно сформувати в учнів переконання, що екологічна безпека залежить від кожного з нас. Для цього необхідно обговорити правила екологічної поведінки: сортувати сміття, не смітити на природі, користуватися екоторбинками тощо.

У сучасних умовах набуває актуальності ознайомлення учнів із правилами гігієни, дотримання соціальної дистанції, використання засобів індивідуального захисту тощо.

На основі цього аналізу ми можемо зробити висновок, що такі компетентності, як *спілкування державною (рідною) мовою, спілкування іноземною мовою, ініціативність і підприємливість, уміння вчитися впродовж життя, соціальна та громадянська компетентності* формуються в процесі навчання іноземної мови постійно, інші, зокрема *математична компетентність, основні компетентності в природничих науках і технологіях, обізнаність та самовираження у сфері культури, екологічна грамотність і здорове життя* формуються виключно в межах певних тем і ефективність їх формування залежить від змісту завдань. Тому зростає роль учителя, який може впливати на тематику завдань, мовленнєвих ситуацій, видів навчальної діяльності, добір лексичних одиниць для засвоєння учнями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Нова українська школа: Концептуальні засади реформування середньої школи : МОН України. Київ, 2016. 40 с. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
2. Лінгводидактичні засади навчання іноземних мов у закладах вищої педагогічної та загальної середньої освіти : монографія / відп. за вип. М. М. Сідун, Т. К. Полонська. Мукачево, 2018. 342 с.
3. Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти : Іншомовна галузь. Іноземна мова (розроблена під керівництвом О. Я. Савченко) : наказ МОН України від 21.03.2018 № 268. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>
4. Іноземні мови. Навчальні програми для 5–9 класів. [Електронний ресурс]. Доступно: https://osvita.ua/doc/files/news/561/56140/program_movi.pdf